

ЛІТЕРАТУРА

1. Балабан М. Консультації з інклюзивного навчання / М. Балабан // Освіта України. – 2014. – №7. – С. 8.
2. Білецька Л. Інклюзивне навчання: перші кроки в Україні / Л. Білецька, І. Білецька // Дошкільне виховання. – 2007. – № 4. – С. 12.
3. Выготский Л. Основы дефектологии / Л. Выготский. – СПб.: Лань, 2003. – 654 с.
4. Засенко В., Софій Н. Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні / В. Засенко, Н. Софій. – К.: ФО-ППридатченко П. М., 2007. – С. 22.
5. Колупаєва А. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / А Колупаєва. – К.: «А.С.К.», 2012. – 308 с.
6. Конопляста С., Сак Т. Логопсихологія: навч. посібник / С. Конопляста, Т. Сак. – К.: Знання, 2010. – 293 с.
7. Кузнецова Л. Основы специальной психологии: учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / Л. Кузнецова. Л. Переслени, Л. Солнцева. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – С. 10.
8. Лорман Т. Сім стовпів підтримки інклюзивної освіти / Т. Лорман // Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. – 2010. – № 3 – С. 3.
9. Миронова С. Основи корекційної педагогіки: навч.-метод. посібник / С. Миронова, О. Гаврилов, М. Матвеева. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – 264 с.
10. Петрова В. Кто они, дети с отклонениями в развитии? / В. Петрова, И. Белякова. – М.: Флинта: Моск. психол.-соц. ин-т, 1998. – С. 114.
11. Пожар Л. Психология аномальных детей и подростков: Патопсихология / Л. Пожар. – М.: Ин-т практ. психологии; Воронеж: МОДЭК, 1996. – С. 23.
12. Синьов В. Основы дефектологии: навч. посібник / В. Синьов, Г. Коберник. – К.: Вища школа, 1994. – С. 15.
13. Сорокин В. Специальная психология: учеб. пособие / В. Сорокин. – СПб.: Речь, 2003. – С. 122.
14. Софій Н. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посібник / Н. Софій, Ю. Найда [та ін.] – К.: «А.С.К.». – 2007. – 128 с.

М.В. КОЗАЧУК. ПРОБЛЕМА ИНКЛЮЗИИ В МАССОВОМ ОБЩЕСТВЕННОМ СОЗНАНИИ

Резюме. В статье проанализированы взгляды отечественных и зарубежных ученых на феномен нарушенного развития. Определен ряд проблем, стоящих на пути к внедрению инклюзивного образования. Основной акцент сделан на выяснение отношения общества к детям с особыми потребностями.

Ключевые слова: дети с особыми потребностями, феномен нарушенного развития, инклюзивное образование.

M.V. KOZACHUK. THE PROBLEM OF INCLUSION IN MASS CONSCIOUSNESS

The summary. The article examines the views of domestic and foreign scholars on the phenomenon of impaired development. Identified a number of problems facing towards the implementation of inclusive education. The main emphasis is on clarify public attitudes to children with special needs.

Key words: children with special needs, the phenomenon of impaired development, inclusive education.

Одержано редакцією 12.09.2014 р.

УДК: 373. 3. 016

Л.В. ВОЙТОВА

**ЛІГА ОСВІТИ ЯК КООРДИНАТОР ПРОСВІТНИЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
(1907-1917 рр)**

Резюме. Одним із основних завдань Ліги освіти, що функціонувала упродовж 10 років, було створення громадських організацій та координація їх просвітницько-педагогічної діяльності; досліджено основні напрями її роботи, якими були: організація вечірніх та недільних шкіл, підтримка земських шкіл, відкриття приватних гімназій і училищ, створення народних університетів тощо; розкрито її структуру: загальні збори, правління, центральні просвітницькі товариства, обласні та місцеві відділи; з'ясовано, що при Лізі освіти було створено ряд товариств та комісій, через які здійснювалася різноманітна організаторська робота, пов'язана з освітою і мистецтвом.

Ключові слова: Ліга освіти, просвітницько-педагогічна діяльність, товариства, громадські організації, шкільна та позашкільна освіта.

Постановка проблеми. Вивчення проблем розвитку освіти, навчання і виховання стало необхідним етапом комплексного дослідження діяльності просвітницьких організацій, які впродовж десятиліть своїм завданням мали поширення освіти серед народу, створення журналів, вивчення можливостей впровадження української мови в народних школах, створення у провінціях книжкових складів, збір відомостей про народну освіту, видання книг для народу, обговорення заходів щодо поширення народної освіти, облаштування безкоштовних народних читалень і бібліотек тощо. Вивчення роботи просвітницьких товариств кінця XIX – початку XX століття дасть змогу дати об'єктивну оцінку накопиченому вітчизняному педагогічному досвіду в цьому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі аналізу історико-педагогічної літератури увагу привертають насамперед розвідки, присвячені одному з наймасштабніших товариств, що розширило свою організаційну і просвітницько-педагогічну роботу по всій території Російської імперії на початку ХХ століття – Лізі освіти. Так, Д. Попов у своїй праці характеризує умови і основні напрями діяльності обласних відділів Ліги освіти в Сибіру. Інший дослідник Д. Шевченко з приводу відродження Ліги освіти у 2006 році в Росії присвячує свою працю історії становлення вказаного товариства. Однак багато сторін цього об'єднання залишаються не дослідженими.

Мета статті – дослідити напрями роботи Ліги освіти як координатора просвітницько-педагогічної діяльності у 1907-1917 роках.

Виклад основного матеріалу. Десятки поколінь учених, педагогів, громадських діячів вбачали основу демократичного суспільства – його розвиток і процвітання – в освіті. На початку ХХ століття найбільш масовою і значною за масштабами діяльності організацією, що поширювала свою організаційну і просвітницько-педагогічну роботу на всю територію Російської імперії, була Ліга освіти, натхненна ідеалами просвітництва, бажання переосмислити їх, щоб втілити в освітні програми і реалізувати в конкретних справах.

Передвісниками Ліги освіти стали Комітети грамотності, мета яких полягала в наданні початкових навичок письма й читання, створенні інфраструктури для розвитку школи, що була досягнута лише частково. За 30 років діяльності Комітетів грамотності кількість осіб, що навчилися читати, зросла з 6 до 21 відсотка населення країни, до 1896 року кількість початкових шкіл збільшилася в 17 разів: в 79-ти тисячах державних, земських і церковнопарафіяльних школах навчалось 3,8 млн. осіб різного віку.

Однак у 1895 році Комітети грамотності були передані у підпорядкування Міністерства народної освіти, що призвело до припинення їх діяльності. Рівно через десять років, у 1905 році, ідеї Комітетів грамотності втілювалися у більш масштабній справі – запровадження загальної безкоштовної освіти, доступної для всіх прошарків суспільства [13].

Засновники Ліги освіти вірили в успіх своєї справи, усвідомлюючи стратегічні потреби розвитку країни, що стає на шлях індустріалізації, яка гостро потребує освічених працівників, робітників, інтелігенції що мають не тільки теоретичні знання, а й здатні до роботи на нових підприємствах, що відкривають шлях для ефективного впровадження новачок, які зароджувалися в державі, приходили з-за її меж.

Безсумнівною правовою умовою до створення Ліги освіти став жовтневий Маніфест Миколи II, що проголосив свободу слова, друку, зібрань. У цих умовах колишні діячі Комітетів грамотності, члени Вільного економічного товариства й ряду інших педагогічних організацій восени 1905 року вирішили об'єднати зусилля для створення Ліги освіти. За організаційний, ідеологічний та методологічний зразок була взята Ліга освіти Франції, створена у 1866 році [13].

Однією із ключових передумов створення російської Ліги освіти стала освіта поза політикою (хоча на той момент здавалося, що це не можливо). Як і французька, Ліга освіти Росії пріоритетом організаційної діяльності вважала поширення знань у провінції шляхом створення структури, що охоплює всю територію країни.

Проект Статуту Ліги освіти був складений у грудні 1905 року К. Арсенєвим, Д. Стасовим, Г. Фальборком і В. Чарнолуським. Перекладений на 12 мов найпоширеніших національностей, що проживали у Російській імперії, проект у кількості 1000 екземплярів був розісланий по країні, а також у газети й журнали [13].

У березні 1906 року організаційний комітет Ліги освіти, до складу якого входили В. Абрамов, Н. Бекетов, І. Бодуэн-де-Куртене, С. Венгеров, Г. Фальборк, В. Чарнолуський та ін., провів у Санкт-Петербурзі перші установчі збори, на яких були присутні громадські діячі, учені, лікарі й учителі, письменники, журналісти, делегати від студентства, робітників і селян. На зборах був прийнятий проект Статуту Ліги. Метою Ліги освіти було об'єднання й координація діяльності педагогічних і просвітницьких товариств і організацій Російської імперії. Крім того, у перелік завдань входили теоретична й практична розробка питань освіти, створення педагогічних і просвітницьких організацій. Сфера діяльності Ліги охоплювала всі рівні шкільної, а також позашкільної освіти [3; 5; 13].

Створення Ліги привітав Д. Менделєєв, Академія наук делегувала на установчі збори професора Н. Бекетова. З найдокладнішою програмною заявою про реорганізацію шкільної освіти виступив Г. Фальборк. Він не тільки окреслив у деталях суть шкільної реформи (розподіл школи на рівні, хронологічну логіку викладання предметів, плани облаштуваності освітніх установ, методичну підготовку викладацького складу, розвиток публічних бібліотек і музеїв для продовження освіти за межами школи та ін.), а й навів розрахунки фінансових витрат на її реалізацію. Згодом одним із завдань Ліги освіти стає розробка законодавчого забезпечення реформи освіти, накресленої Г. Фальборком [13].

На зібранні Ліги освіти від українців виступив О. Русов. У своїй промові він зазначив, що „у Південній Росії на поклик заснувати відділи Ліги озветься немало інституцій, які досі прагнули до тієї ж мети, як і Ліга, однак пригноблені утисками поліції, ... вони спромоглися і тепер озватися на наш поклик щирим словом зі свого боку «Хай ширяться по всіх закутках України відділи Ліги освіти!», [вони] зуміють поставити діло освіти на справедливий демократичний ґрунт” [9, 1].

Загальною характеристикою діяльності Ліги можуть служити слова деяких осіб під час відкриття засідання Московського відділення Ліги 24 травня 1906 року. Так Г. Фальборк висловив упевненість, що

„громадські сили самі вироблять тип школи”, наголосивши, що „Міністерство Народної Освіти безсиле будь-що зробити”. У підсумку він наголосив, що „освіта є головною зброєю демократії” [4]. Відгуки про створення Ліги освіти друкувалися і у періодичних виданнях. Так, „Биржевые ведомости” писали: „Завдання Ліги широкі: вона охоплює всі види освіти, всі класи населення” [6].

Ліга освіти планувалася як централізоване товариство з місцевими відділами й зі своєю платформою з теоретичних і практичних питань. За статутом вона перетворилася на союз просвітницьких товариств і організацій, об'єднаних загальними зборами й правлінням, що обирається на них. Ліга не тільки об'єднувала вже існуючі товариства й організації, але й відкривала нові. Слід зазначити, що внески для членів Ліги не один раз піддавалися диференціації у бік зниження – у міру збільшення кількості її членів і розмірів меценатської допомоги [5].

Процес створення Ліги не був легким. Перші установчі збори (1906) зірвала спроба внести в його резолюцію вимогу про скасування смертної кари. Якимось дивом в будинок негайно ввірвалися жандарми. Через тиждень на повторних зборах, незважаючи на нові спроби провокацій, статут Ліги був все-таки прийнятий. Та офіційного статусу Ліга набула лише у березні 1907 року, коли припинилися бюрократичні утиски, що змушували засновників багато разів редагувати статут, домагаючись відповідності законодавству, яке часто змінювалося, і забіганкам чиновників [13].

Організаційна структура Ліги стала зразком демократичного механізму: дорадчі й виконавчі органи були колегіальними й виборними. У законодавчих термінах того часу Ліга була союзом об'єднань (товариств), які взаємодіяли між собою як по вертикалі (загальний з'їзд, правління, місцеві товариства), так і по горизонталі (відповідно до функцій, спеціалізацій, галузей знань тощо). Правління Ліги відігравало роль координатора й „довідкового бюро”, що встановлювало зв'язки між чинними й створюваними на місцях товариствами, що входили до складу Ліги [13].

У 1905-1907 роки тимчасове Правління Ліги (24 члена й 12 „кандидатів” з ротацією кожні два роки) вело активне листування з губернатрами, земствами, освітніми закладами й просто ентузіастами з метою створення нових товариств освіти на місцях, залучення в них нових членів, складання реєстру об'єднань, що поділяють мету Ліги. Про результативність цієї роботи можна судити з того, що до березня 1907 року під егідою Ліги було об'єднано 12 тисяч чоловік. Аж до Першої світової війни число членів Ліги щорічно зростало на кілька тисяч осіб. Лише активна протидія подальшому розвитку Ліги з боку уряду в 1913 році й військова мобілізація 1914 року переломили цю динаміку [13].

Прагнучи до здійснення своєї мети, Ліга освіти організувала вечірні і недільні школи, підтримувала земські школи, що їх закривали за відсутності коштів, надавала матеріальну допомогу на відкриття нових шкіл; причому в таких випадках вона ставила умову, що призначення вчителів в такі школи має відбуватися за погодженням з Лігою. Водночас Ліга співпрацювала з деякими земськими управами, батьківськими комітетами та іншими організаціями, намагаючись впливати на їх роботу відповідно визначених для себе завдань [4].

З моменту створення Ліга освіти надзвичайно педантично ставилася до фінансових справ – точного ведення обліку й формування звітності. Оскільки надходження в скарбницю Ліги були нерівномірними, застосовувався принцип, схожий із проектним фінансуванням: визначався необхідний мінімум постійних витрат, а під великі проекти велися окремі вишукування. Частина коштів Ліга розміщувала під відсоток у банках, а в разі потреби зверталася за кредитом до організацій і приватних осіб. Для збільшення фінансової стійкості при Правлінні Ліги була створена Фінансова рада – прообраз благодійного фонду, до якого залучалися меценати й інші особи, що жертвували на освіту певні суми. Членство в раді не тільки підвищувало репутацію благодійників в освітніх колах, а й давало певні переваги щодо участі в заходах Ліги [6].

Ліга освіти мала складну розгалужену структуру: загальні збори, правління, центральні просвітницькі товариства, автономні обласні та місцеві відділи. Останні в свою чергу об'єднували місцеві підвідділи (комітети) [8].

Провінційні товариства мали автономію, власний статут (часто за зразком, рекомендованим Лігою) і перераховували на рахунок Ліги кошти. Серед обласних відділів особливо виокремлювався Московський (1906-1907), що об'єднував просвітницькі організації Москви й прилеглих районів, ставив перед собою мету „сприяння постановці та поширенню загальної освіти у всіх його видах на демократичних засадах”. При відділі були створені такі комісії: навчальна, лекційна, роз'їзна, бібліотечна, з поширення книг серед народу шляхом продаж та ін. Відділ відкрив літні курси для вчителів, лекційне бюро, створив комісію для розробки положення про організацію початкової школи на демократичній основі. В 1907 році відділ видавав журнал „Просвещение” (двічі на місяць, редактор В. Вахтерев і В. Соколов). Московський обласний відділ Ліги, за два роки свого існування, що став багато в чому зразком просвітницької ініціативи, в 1907 році був закритий за наказом градоначальника з формулюванням „на час посилення охорони” (у зв'язку з масовими виступами робітників і студентів) [3; 4, 13].

Слід зазначити, що свій слід в історії просвітництва залишив і Харківський обласний відділ Ліги освіти, у статуті якого наголошувалося, що його мета через об'єднання організацій, які ставлять перед собою культурно-просвітницькі завдання, сприяти правильній постановці й широкому розповсюдженню на демократичній основі освіти в усіх видах і на всіх ступенях; займатися розробкою питань освіти і соціального виховання, організувати різні заклади і заходи відповідно до своїх завдань; намагатися об'єднати всю культурно-просвітницьку роботу організацій, що входять до його складу. Органами Харківської Ліги освіти є: загальні збори, рада та правління Ліги. Рада Ліги складається з 25-40 осіб. Члени Ради обираються на три роки. Зібрання Ради Ліги проводяться не менше одного разу на місяць [11, 184-188].

Місцеві товариства освіти (і не тільки), що входили у Лігу, мали повну самостійність. На місця від Правління направлялися проекти установчих документів, записки про кращий досвід окремих товариств, корисні поради й інструкції, рішення загальних з'їздів та інші звернення, що мали рекомендаційний характер. У Санкт-Петербург із провінції направлялися записки про діяльність, запити й відрахування із членських внесків [13].

У вигляді приватних вказівок щодо діяльності районних комітетів Ліга розіслала інструкцію, у якій пропонувала: 1) влаштування публічних зібрань; 2) поширення загальної освіти шляхом відкриття шкіл усіх типів, читання лекцій, створення бібліотек, читалень, книжкових складів, музеїв, освітніх прогулянок, освітніх народних розваг, видання книг, брошур, летучих листків, періодичних видань і т.п. Здійснення цих завдань у провінційних комітетах покладено було на роз'їзну комісію, що мала сприяти ознайомленню місцевих комітетів з організацією і діяльністю [4].

Перші роки діяльності Правління Ліги освіти (1906-1908) позначені особливою активністю. Свідчення того створення п'яти всеросійських товариств різного спрямування. Наприклад, товариство шкільної освіти, яке об'єднувало 144 члени, сприяло розповсюдженню загальної шкільної освіти; розробляло шкільну програму нового типу відповідно до проектів реформи загальної освіти. Товариство сприяння позашкільній освіті, опікувалося питаннями постановки і поширення позашкільної освіти. Організувало й спрямовувало зусилля на створення бібліотек, музеїв, недільних і вечірніх курсів, об'єднувало викладачів для створення „народних” (загальнодоступних) університетів. У перший рік діяльності до складу товариства входило 254 члени. Із нього виокремилася Товариство образотворчих мистецтв, яке організувало й знаходило засоби на відкриття художніх виставок і галерей, народних театрів, фольклорних колективів тощо. У числі його членів були Б. Кустодієв, Є. Лансере, С. Маковський, Н. Рерих та ін. Університетське товариство, створене з ініціативи групи професорів, займалося теоретичною і практичною розробкою питань вищої освіти, розвитку методичної бази університетської освіти, створенням і виділенням викладачів для університетських курсів, відкриттям приватних вільних вищих шкіл і народних університетів. Упродовж перших півроку в товаристві працювало 130 членів. У їхньому числі В. Бехтерев, І. Гревс, П. Лесгафт. Товариство освіти й виховання неповносправних дітей розробило перші корекційні й навчальні програми для дітей-інвалідів [3; 4; 5; 13].

У 1907 році при Лізі освіти була заснована Педагогічна академія, що діяла завдяки пожертвуванням і платі за навчання. Тут викладачі працювали переважно безкоштовно. Засновники Академії хотіли дати вищу педагогічну освіту вчителям, що вже мали досвід роботи. Професорсько-викладацький склад обирався Радою Педагогічної академії. Перший президент – А. Макаров, члени Ради: М. Ковалевський, А. Нечаєв, І. Гревс, Н. Кареев, А. Лазурський, А. Лаппо-Данильовський, С. Ольденбург, Г. Фальборк та ін. На навчання приймали осіб обох статей з вищою професійною освітою різних національностей і віросповідання. Заняття з першими 148 слухачами почалися 1 жовтня 1908. Курс навчання тривав два роки, упродовж яких слухачі удосконалювали свої знання з педагогіки, психології і викладацької справи. Предмети ділилися на основні (педагогічна психологія, історія педагогіки, шкільна гігієна, школознавство та ін.), додаткові (анатомія, фізіологія, історія філософії, історія мистецтв, історія літератури та ін.) і спеціальні (методика та історія викладання навчальних предметів у школі). Серед викладачів були І. Павлов, І. Бодуен-де-Куртене, С. Вагнер, Д. Овсяннико-Куликовський та ін. Слухачі займалися і науковою роботою, зокрема і з експериментальної педагогіки і психології. Академія видавала літературу, у тому числі серію книг „Педагогическая академия в очерках и монографиях” (1909-1914 р.р.). У 1910 році при Педагогічній академії відкрилася експериментальна школа, в якій викладали слухачі академії. У 1912 році школу передали Товариству експериментальної педагогіки, а в 1916 в число підрозділів Товариства увійшла і Педагогічна академія [3; 5; 7; 10].

При Лізі освіти створювалися спеціальні комісії для вирішення окремих педагогічних проблем. Одна з них займалася організацією з вишукування коштів для Педагогічної Академії в Санкт-Петербурзі. Музейна комісія почала роботу з каталогізації навчально-методичних і наочних приладів з восьми ключових предметів. Інша працювала над створенням Центральної педагогічної бібліотеки, яка і була відкрита в будинку Вільного економічного товариства. За рік для бібліотеки зібрали понад 2 тис. томів і 120 періодичних видань, відкрили доступний для всіх читальний зал. Прикметно, що перші стелажі й устаткування були закуплені за рахунок зборів з лекції професора С. Платонова про Івана Грозного. Важливим напрямом роботи однієї з комісій була реформи шкільного законодавства. У перший рік діяльності вона розробила, погодила з відповідними інстанціями і спрямувала до Державної Думи другого скликання „Проект шкільного закону” з фінансовим планом, що був послідовно обговорений і відхилений Думою 2, 3 і 4 скликань у безлічі редакцій. Постійною турботою був пошук коштів. Для їх здобуття Ліга організувала благодійні концерти, літературні читання й лекції, художні виставки й навіть улаштувала торгівлю. У перший рік зібрано було близько 2,5 тис. рублів. Окремі комісії працювали з питань взаємин родини й школи (організація й методичне забезпечення діяльності батьківських комітетів на місцях); з організації й об'єднання просвітницьких товариств приватної ініціативи (у перший рік роботи було складено типовий перелік установчих документів для місцевих товариств, а також реєстр із 400 організацій в 27 губерніях) [3; 13].

Окремим напрямом діяльності Ліги освіти була організація Всеросійського з'їзду діячів освіти, що відбувся 28-31 грудня 1908 року. З'їзд вимагав скасування урядових обмежень на створення просвітницьких товариств і організацій, народних читань, публічних лекцій, народних театрів тощо. На зібранні було прийнято

рішення про видання друкованого органу (замість друкованої в 1907-1908 р.р. і згодом закритої газети „Життя й школа”), випуск щорічників і бібліографічних видань із питань освіти; організації педагогічних обласних, всеросійських і міжнародних виставок і з'їздів; створення Довідково-педагогічного бюро.

З'їзд розглянув і схвалив вироблений спеціальною комісією Ліги проект шкільного закону з фінансовим планом введення загального навчання. Проект був представлений для розгляду в 2-у Державну думу, однак думська більшість його відхилила. Ліга освіти звернулася також у Державну думу із клопотанням про припинення переслідувань учителів з політичних мотивів і про повернення репресованих учителів у школи [3].

У 1913 році, у період найвищого індустріального піднесення в державі, Ліга освіти також досягла свого розквіту. У кожній губернії діяли просвітницькі товариства, що входили до складу Ліги або ж перебували у контакті з нею. Було створено близько 100 нових приватних гімназій і училищ, що почали працювати за прогресивною програмою й методикою навчання [13].

Завдяки діяльності Ліги було створено 216 „народних будинків” – просвітницьких установ приватної ініціативи, у яких працювали бібліотеки, вечірні курси для дорослих, організувалися лекції, спектаклі, концерти. У Москві успішно працював (створений у 1908 р.) перший народний університет. Переважно більшість слухачів становили робітники. Університет мав три факультети – соціальних наук, історико-філософський і природничо-науковий, велику бібліотеку.

Проте заходи, заплановані й проведені Лігою, зустрічали постійну протидію з боку офіційної влади: заборонялися з'їзди, виставки, публічні обговорення проектів Ліги та ін. У 1913 році уряд змінив статут Ліги освіти з метою обмеження її діяльності й ослаблення організаційної ролі.

Війна 1914 року ще більше ускладнила діяльність Ліги: гімназисти й студенти, учителі й викладачі, робітники й селяни масово мобілізувалися на фронт. Війна вимагала чималих коштів, слідом за збільшенням податків знизилася активність меценатів і благодійників, що забезпечували фінансову допомогу просвітницьким проектам Ліги [13].

Неодноразово Ліга освіти та її відділи викликали недовіру в органів влади. У процесі дослідження нами віднайдені архівні матеріали, які свідчать, що Департамент поліції упродовж декількох років видавав циркуляри „Про збір відомостей про політичну діяльність освітніх товариств під назвою «Ліга освіти»”. Так, в одному з документів зазначається, що „... у Департамент поліції стали надходити відомості про те, що всі названі просвітницькі товариства, ..., замість чисто просвітницьких завдань, визначених їх статутами, стали прагнути зовсім іншої мети, і що різні політичні групи ... приступили до здійснення раніше розробленого плану дій, під приводом освіти народних мас, виробляти в народному середовищі агітаторів і пропагандистів і таким чином підготувати і викликати революційне бродіння”. У зв'язку з цим Департамент поліції звертався до губернаторів, градоначальників і начальників губернських і обласних жандармських правлінь і охоронних відділів зібрати і представити для доповіді Міністру внутрішніх справ наступні відомості: які існують легальні просвітницькі товариства приватної ініціативи; хто є засновниками і керівниками цих товариств, їхнє соціальне становище і політична благонадійність; як ставляться різні верстви населення до просвітницьких організацій; які з цих товариств і за які протизаконні дії були призупинені і закриті та чи не продовжують свою діяльність нелегально? Разом з вказаними відомостями Департамент поліції просив надіслати по одному екземпляру статутів усіх просвітницьких товариств [1, 88-89]. Проте у наступному циркулярі, хоч і вказувалося на порушення мети та завдань Лігою освіти та її відділів, було відзначено, що в загальних матеріалах з цього питання немає ще достатньо фактичних даних, які вказували б на практичну незакономірну діяльність Ліги [12, 174].

Події 1917 року, що призвели до розпаду країни, хаосу громадянської війни й кризи у всіх сферах життя суспільства, підвели ризик під діяльністю Ліги освіти. Ініціатори й члени Ліги визначали свій подальший життєвий шлях у виборі між еміграцією, прийняттям нового ладу, ізольованого від зовнішнього світу, науковою діяльністю й служінням справі освіти вже в новій, радянській Росії [13].

Висновок. Отже, одним із основних завдань Ліги освіти було створення громадських організацій та координація їх просвітницько-педагогічної діяльності на всій території Російської імперії. Упродовж свого існування Ліга освіти провела велику роботу, основні її напрями можна окреслити так: організація вечірніх та недільних шкіл, підтримка земських шкіл, відкриття приватних гімназій і училищ, створення народних університетів тощо. У процесі дослідження виявлено, що до структури Ліги освіти входили загальні збори, правління, центральні просвітницькі товариства, обласні та місцеві відділи. З'ясовано, що при Лізі освіти були створені ряд товариств (Товариство шкільної освіти, Товариство сприяння позашкільній освіті, Товариство образотворчих мистецтв, Університетське товариство, Товариство освіти й виховання неповносправних дітей, Педагогічна академія) та комісії (з організації й вишукування коштів, з організації Центральної педагогічної бібліотеки, з реформи шкільного законодавства, з питань взаємин родини й школи, з організації і об'єднання просвітницьких товариств приватної ініціативи). Однак, жорсткий контроль владних структур, постійні утиски її членів, воєнні та революційні події в країні призвели до ліквідації Ліги освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Губернаторам, Градоначальникам и начальникам губернских, областных и железнодорожных жандармских управлений и охранных отделений // Центральный державный историчный архив. – Ф. 442, оп. 858, спр. 172. – С. 88-89.

2. Лига образования / Педагогическая Энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.otrok.ru/teach/enc/txt/12/page42.html>. – Название с экрана.
3. Лига образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://museum.edu.ru/catalog.asp?cat_ob_no=13047&ob_no=13372. – Название с экрана.
4. Лига образования [Электронный ресурс] Режим доступа: http://www.turgenev.ru/baza/morozova_arch/arch20_3.htm. – Название с экрана.
5. Лига образования. – СПб.: [б. и.], б. г. – 23 с.
6. Лига образования: от лирики – к делу! [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://upr.1september.ru/2007/03/1.htm>. – Название с экрана.
7. Педагогическая академия [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_sp/1921/Педагогическая. – Название с экрана.
8. Попов Д.И. Лига народного образования и Сибирь в начале XX века / Д.И. Попов // Вестник Омского государственного университета. – 2005. – № 2. – С. 16-20.
9. Промова О. Русова на собрании Лиги образования от имени Украины // Институт рукописів. – Ф.П, спр. 514. – С. 1.
10. Становление и развитие педагогического образования в России [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://club.mon.gov.ru/articles/42>. – Название с экрана.
11. Устав Харьковской Лиги просвещения // Центральный державний історичний архів. – Ф. 1111, оп. 1, спр. 419. – С. 184-188.
12. Циркуляр Черниговского губернатора от 10 апреля 1910 г., сообщающий о деятельности просветительного общества „Лига образования”// Центральный державний історичний архів. – Ф. 442, оп. 858, спр. 172. – С. 88-89.
13. Шевченко Д.В. Лига образования / Д.В. Шевченко // Школьная библиотека. – 2007. – № 1. – С. 20-25.

Л.В. ВОЙТОВА. ЛИГА ОБРАЗОВАНИЯ КАК КООРДИНАТОР ПРОСВЕТИТЕЛЬСКО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ (1907-1917 гг)

Резюме. Одним из основных заданий Лиги образования, функционировавшей в течении 10 лет, было создание общественных организаций и координация их просветительско-педагогической деятельности; исследовано основные направления ее работы, каковыми были: организация вечерних и воскресных школ, поддержка земских школ, открытие частных гимназий и училищ, создание народных университетов и т. п.; раскрыто её структуру: общие собрания, правления, центральные просветительские общества, областные и местные отделы; выяснено, что при Лиге образования было создано ряд обществ и комиссий, посредством которых осуществлялась различная организаторская работа, связанная с образованием и искусством.

Ключевые слова: Лига образования, просветительско-педагогическая деятельность, общества, общественные организации, школьное и внешкольное образование.

L.V. VOYTOVA. LEAGUE OF EDUCATION AS A COORDINATOR OF EDUCATIONAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITY (1907-1917)

The summary. One of the main objectives of the League of Education, which had been operating for 10 years, was the creation of public organizations and coordination of its educational and pedagogical activity. The main directions of its work had been studied. Such directions as the organization of evening and Sunday schools, support for rural schools, the opening of private schools and colleges, the creation of the People's University, etc. had been described. Such structure of educational activity as the general meeting, the board, the central educational societies, regional and local offices had been revealed. It was found that under the League of Education's supervising a number of associations and committees had been established. A various organizational work related to education and arts was carried out through them.

Key words: League of Education, educational and pedagogical activity, public organizations, school and out-of-school education.

Одержано редакцією 06.09.2014 р.

УДК: 373. 2. 015. 31: 7. 03

Л.А. ЯНЦУР

СТВОРЕННЯ У ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Резюме. У статті розкриті теоретичні основи розвивального середовища засобами образотворчого мистецтва. Проведено аналіз стану оформлення інтер'єру дошкільних навчальних закладів та рівня методичної підготовки вихователів з цього питання. Визначені шляхи створення розвивального середовища засобами образотворчого мистецтва.

Ключові слова: розвивальне середовище, інтер'єр, образотворче мистецтво.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасний розвиток педагогічної науки в Україні характеризується пошуком нових фундаментальних підходів до побудови навчально-виховного процесу.